

**VERBEELDING AS
VERHAALSKEPPENDE AKTIWITEIT IN
NARRATIEWE PASTORALE TERAPIE**

deur

Johannes Jurgens Laas

Voorgelê ter gedeeltelike vervulling van die graad
Doctor Philosophiae aan die Universiteit van Pretoria
Fakulteit Teologie: Departement Praktiese Teologie

Studieleier: Prof J C Müller

Mei 2004

Dankbetuigings

Ek wil graag my opregte dank aan die volgende persone en instellings betuig.

Die dekaan en personeel van die fakulteit teologie aan die Universiteit van Pretoria. Dit is my voorreg om met hierdie fakulteit vereenselwig te word.

Die Kerkraad van die Nederduitse Gereformeerde Gemeente Waverley-Oos, vir verlof, begrip, aanmoediging en belangstelling.

Aan my vrou Mari, vir geduld, begrip en liefde.

Vir Jurgens en Corli, dankie.

Aan Martha Dithuku, jy's 'n ster.

Dorothy Snyman, jou kennis, lojaliteit en opofferinge sal my lewenslank bybly.

Rita en Mossie, julle volgehoue ondersteuning, veral hier teen die einde, bevestig en versterk my geloof in die begrip vriendskap.

Johan, my broer, jou eiesoortige en unieke besorgdheid het die laaste twee jaar vir my besonder kosbaar geword.

Aan Adri Vorster. Min mense verstaan regtig, jy wel. Ek sê dankie.

Aan my geliefde moeder. Mamma, dankie. Jou wysheid en belangstelling is vir my so ontsettend kosbaar.

Lourens Bosman, dankie, veral Vrydae was jou hulp en raad en lag vir my goud werd.

Al my medenavorsers. Dit was fantasties om so 'n opwindende onderneming saam met julle aan te pak.

Thea Heckroot, jou gesindheid en opofferende diens en behulpsaamheid oor twintig jaar is vir my 'n kleinood.

Katrien Malan, dankie vir die soektogte en hulp en raad.

Aan my promotor, prof JC Müller. U is 'n digter, 'n terapeutiese, akademiese digter. U het my lewe radikaal verryk, en oopgemaak vir hierdie studie. Ek sê dankie.

Opsomming

Onderwerp: Verbeelding as verhaalskeppende aktiwiteit in narratiewe pastorale terapie.

In hierdie proefskrif word die skryf van fiksie as metafoor benut om navorsing te doen, en om navorsingsresultate weer te gee. 'n Verhaal getiteld, 'die aanstelling' gee inhoud aan die metafoor, en dra die getuienis van die navorsingsresultate tot aan die einde van die proefskrif. Omdat praktiese teologie beskou word as 'n grenswetenskap, benut die navorsing insigte uit die psigologie, sosiologie, pedagogie en filosofie.

Die teologie wat benut word kan omskryf word as kultureel linguïstiese teologie, met 'n sterk metaforiese inslag. Hiermee gaan gepaard die verrekening van die Afrika konteks, Suid-Afrikaanse konteks sowel as die terapeutiese konteks. Eerder as 'n fundamentalistiese of nie-fundamentalistiese teologiese begroning, word 'n postfundamentalistiese teologie voorgestaan. As prakties teologiese paradigma word 'n narratiewe, eko-hermeneutiese verwysingsraamwerk benut terwyl verbeelding as 'n handeling, oftewel aksie beskou word. Hierdie handeling word in verband gebring met die Christelike tradisie se verhale oor die aksie.

'n Konstruktiewe postmoderne benadering word gevolg met hoofsaaklik drie uitgangspunte teweete die einde van die geloofwaardigheid van die groot verhale, sensitiwiteit vir die onvoorstelbare en ontsag vir die verhevene. Hierbenewens word dekonstruksie en sosiaal konstruksionisme as positiewe komponente van 'n postmoderne benadering benut.

As basis vir die navorsing dien vyf verbatim, ongestruktureerde gesprekke oor verbeelding as verhaalskeppende aktiwiteit in narratiewe pastorale terapie.

Die klimaks van die navorsing toon aan dat verbeelding help om die werklikheid anders, en 'n ander werklikheid, te sien. Werklikheidskepping, langs die weg van verhaalskepping, is nie alleen moontlik nie, maar noodsaaklik in terapie. Dit open ons lewens wyd vir die estetiese, sowel as die etiese. Uit die navorsing blyk dat verbeelding 'n verhaal van onbenutte potensiaal vertoon, dat sy 'n groot bydrae kan maak, maar selde opgeroep word om deel te neem. Sy is polities sowel as akademies gemarginaliseer. Die navorsing het 'n oop einde, wat roep om dialoog en moontlikhede vir verdere studie ...

*****

SUMMARY

Theme: Imagination as story generating activity in narrative pastoral therapy.

In this thesis fiction writing is being used as metaphor for doing research and presenting the research results. A story, entitled 'the appointment' gives content to the metaphor and bears the evidence of the research results throughout the thesis. As practical theology is a border science, the research utilizes insights from psychology, sociology, pedagogy and philosophy.

The theology used can be described as cultural linguistic theology, with a strong metaphoric element. The African, South African and therapeutic contexts form the backdrop of the study. A postfoundationalist theology is proposed rather than a foundationalist or non-foundationalist approach. As a practical theological paradigm a narrative, eco-hermeneutic frame of reference is used while imagination is regarded as a human interest, or action. This interest is correlated with the Christian tradition of stories about the action.

A constructive postmodern approach that has three main points of departure is followed, i.e. the end of the credibility of the metanarratives, as well as a sensitivity for the unrepresentable and the sublime. In addition to this deconstruction and social constructionism are used as positive components of a postmodern paradigm.

Five verbatim, unstructured conversations about imagination as story generating activity in narrative therapy forms the basis of the research.

The climax of the research portrays imagination as the one who helps us see reality differently, and to see a different reality. Reality creation, through story creation, is not only possible, but also imperative in therapy. It opens our lives for the aesthetic and the ethical. Imagination reflects an unutilized potential, she can contribute greatly, but is seldom asked to participate. She is politically and academically marginalized. The research has an open conclusion that calls for dialogue and the possibility of further study...

*****

INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK EEN: PERSONEELBEAMPTEVERSLAG

1	‘Die aanstelling’	1
1.1	Hoe lyk my verslag?	2
2	Wetenskaplike posisionering	4
3	Narratief	8
4	Postmodernisme	11
4.1	Die einde van die geloofwaardigheid van die groot verhale	16
4.2	Die onvoorstelbare	17
4.3	Die verhevene	19
5	Dekonstruksie: Jacques Derrida	19
6	Sosiaal konstruksionisme	21
7	Teologiese posisionering	22
7.1	Samevattend	24
8	Prakties teologiese posisionering	24
8.1	Gerkin	25
8.2	Samevattend	30
9	Navorsingsposisionering	31
10	Kontekste	31
10.1	Afrika	31
10.2	Suid-Afrika	32
10.3	Die Nelson Mandela impak	33
10.4	Die Universiteit van Pretoria	33
10.5	Mensbeskouing	34
11	Posisionering ten opsigte van kreatiwiteit	36
12	Metodologie	37
12.1	Samestelling van navorsingspan	39
12.1.1	Prominente akademiese deelnemers	41
12.2	Hillman	43
12.3	Corbin	43
12.4	Brueggemann	44

12.4.1	Hoekom benut ek Brueggemann se benadering?	45
13	Prosedure	45
14	Hoofstuk 1: 'n Oorsig	48
HOOFSTUK TWEE: "REFERENTE LYS"		
1	Padkaart vir hoofstuk twee	51
2	Herinneringsnota, baie belangrik, onthou!	52
3	'n Dik, ryk beskrywing	54
4	Vooroordeel van 'n personeelbeampte (eie ervarings)	55
4.1	Goudgeel mynhope	56
4.2	Rooiduine en versamelneste	58
4.3	In die skaduwee van die Magaliesberg	60
4.4	Kultuur en subkultuur	60
5	Ses eie ervarings van verbeelding in terapie	64
5.1	Die krimpvarkie en die gordyne	64
5.2	Die SMS en die modder	65
5.3	In die bek van die Tier	66
5.4	Husse het nie oë nie	67
5.4.1	Ek vertrek nou	67
5.5	'n Lens kan jou breek	68
6	Verhale van medenavorsers	69
6.1	Digterskilder	69
6.2	Kanarieman	74
6.3	Wêreldstapper	81
6.4	Stadsleeu	86
6.5	Des	93
7	Terugskou op Hoofstuk Twee	98
HOOFSTUK DRIE: CURRICULUM VITAE		
1	Padkaart vir hoofstuk 3	102
2	Hoe noem mense haar?	102
2.1	Woordeboekdefinisies	102
3	Waar kom sy vandaan?	108

3.1	Vroegste spore, verbeelding (en drome) in die pre-modernisme	109
4	Geliefkoosde werksplekke	116
4.1	Sy is 'n onderwyseres, sy onderrig mense	118
4.2	Bemarker by uitnemendheid	120
4.3	Die filmbedryf	123
4.4	Die Bybel	125
4.5	Afrika Renaissance	129
4.6	'n Deur met 'n naambordjie	130
5	Watter tale is sy magtig?	131
5.1	Twee terapeute... twee kort stories	134
6	Getuigskrif van drie sielkundiges	134
6.1	Carl Gustav Jung	134
6.1.1	'n Pa, 'n jongman... en God	134
6.1.2	Jung was sy tyd vooruit	135
6.2	James Hollis	152
6.3	James Hillman: Haar sintuie?	153
6.4	Die orgaan wat verbeel	159
6.4.1	Argetipiese Psigologie	160
7	Getuigskrif van twee filosofiese vriende	161
7.1	Henry Corbin: Mundus Imaginalis	161
7.2	Gilbert Durand	165
8	Walter Brueggemann: Getuigskrif van 'n teoloog	167
9	Samevatting	173
10	Bylaag oor Jung se kennis	173
HOOFSTUK 4: RONDE TAFEL GESPREK		
1	Padkaart vir hoofstuk 4	177
2	Die persoon van die pastor	178
2.1	Beskeidenheid	178
2.2	Vertellers	181
2.3	Dromers	182
2.4	Eie stories teenoor spreekkamerstories	182
2.5	Integrasie en heelheid	185

2.6	Ouerhuis: Huis van herkoms	185
2.7	Uitvraers	187
2.8	Betrokkenheid	187
2.9	Verbeelding is verweef met hul predikantskap	188
2.10	Dekor en emosie	190
3	Situasie analise	192
3.1	Stomheid	193
3.2	Verskillende taalwêreld	196
3.3	Rigiede werklikheidsbeskouing	198
4	Walter die wonderman	201
5	Aanslag op die probleem lê in 'storying'	201
6	Metafore	202
7	Simbole	204
7.1	Verbeelding en God	207
7.1.1	Godsbeelde	208
7.1.2	Verbeelding en die Bybel	209
7.1.3	Beeldversadiging	210
7.2	Verbeelding en kinders, kinderdae	211
7.3	Verbeelding en fantasie	212
8	Onthou	215
8.1	Verbeelding sê: Moenie vergeet nie!	215
8.2	Om in die verlede te leef	217
9	Toekoms	218
9.1	Verbeelding roep ...Kyk vorentoe!	218
10	Verbeelding en Hoop	225
11	Verbeelding en Verbasing	230
12	Verbeelding en Droom	230
13	Verbeelding en Visie	231
14	Verbeelding en Sin	231
15	Hulpmiddels	232
16	Samevatting	237

HOOFSTUK 5: PERSOONLIKE ONDERHOUD

1	Aangestel?	239
2	Hoe word stomheid aangespreek?	239
3	Hoe word die probleem van twee taalwêrelde aangespreek?	242
4	Hoe word 'n eng werklikheidsbeskouing aangespreek?	244
5	Belangrike geheime kom aan die lig	250
5.1	Hulle sê sy is 'n versoener by uitnemendheid	251
5.2	Hulle sê sy is 'n meesteres organiseerder	252
5.3	Hulle sê sy is ongekend ambisieus	253
5.4	Hulle sê sy is 'n verfmenger	254
6	'n Mities-Poëtiese Bydrae	255
6.1	Oerwortels	257
6.2	Moderne mites	261
6.3	Illusieverplettering	263
6.4	Die vroulike kant	264
7	Sosiaal konstruksionisme	266
7.1	Teenstrydighede	267
7.2	'n Lewensingesteldheid	268
8	'n Poëtiese dimensie	268
9	Moontlikheid	271
10	Skepping	272
11	Mede-skeppers	273
12	Herskepping	273
13	Werklikheidskepping	276
14	Die etiese	280
15	Sin	281
16	Die estetiese	282
17	Samevatting hoofstuk vyf	285

HOOFSTUK 6: KRITIESE EVALUERING

1	Ervaringe	287
2	Persoonlike onderhoude	288

2.1	Samevattend	289
3	Selfverstaan	289
4	“Involved unto blindness”	290
5	Die waarde van sosiaal konstruksionisme	295
6	Dekonstruksie	295
7	Teologiese refleksie	295
8	’n Verhaal van onbenutte potensiaal	296
9	Bevindinge	297
9.1	Kritiese evaluering	299
10	Terapeutiese relevansie	300
11	Terreine vir verdere studie	300
12	Bekendmaking van navorsingsresultate	301
13	Verruiming	301
	BRONNELYS	303